

KOMPARATÍV KAPITALIZMUS

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Laki Mihály

Szakmai felelős: Kövér György

2011. június

KOMPARATÍV KAPITALIZMUS

9. hét

Piac és vállalkozásbarát intézmények és szabályozás 1989 után

Laki Mihály

A tulajdonviszonyok változása

Év	Állami	Belföldi magán	Belföldi társasági	Külföldi	Egyéb	Összesen
1992	52,1	10,2	0,0	11,4	26,2	100,0
1994	44,5	10,7	17,6	17,8	9,5	100,0
1995	25,7	11,5	19,1	26,8	17,0	100,0
1997	13,5	10,5	22,6	35,0	18,4	100,0
1998	12,0	10,7	25,6	40,3	11,3	100,0
1999	9,2	9,1	20,6	51,6	9,5	100,0
2000	7,2	9,2	18,0	58,5	6,4	100,0
2001	7,7	8,8	17,0	60,1	6,4	100,0
2002+	12,3	13,2	24,5	40,2	9,9	100,0
2003+	13,3	12,9	22,0	44,2	7,7	100,0
2004	13,3	14,0	24,0	40,7	8,1	100,0
2005	8,9	15,1	24,0	40,9	11,1	100,0
2006	8,1	14,0	25,0	44,2	8,7	100,0
2007	6,6	13,1	30,9	40,6	8,4	100,0
2008	6,5	10,4	25,7	50,0	7,2	100,0

A regisztrált vállalatok számának alakulása 1989 után

Év	Jogi személyiségű gazdasági társaság	Egyéni vállalkozó	Vállalkozás összesen
1989	17 341	320 619	
1990	26 807	393 450	
1991	43 439	510 459	
1992	60 762	608 207	
1993	86 867	715 105	
1994	121 128	778 026	
1995	106 245	791 496	1 053 257
1996	125 940	745 297	1 049 590
1997	147 388	659 690	998 264
1998	162 588	648 701	1 026 642
1999	165 307	660 139	1 049 410
2000	171 495	682 925	1 094 446
2001	177 424	698 001	1 124 835
2002	186 744	708 513	1 152 221
2003	197 667	716 729	1 176 934
2004	214 151	717 323	1 198 628
2005	228 586	710 838	1 208 780
2006	242 851	670 203	1 183 953
2007	261 907	702 595	1 233 704
2008	297 060	1 000 022	1 561 446
2009	324 906	1 012 770	1 592 591

A vállalati szerkezet változása

Év	500 fő és a felett	250–499 fő	50–249 fő	20– 49 fő	10 –19 fő	1–9 fő	0 és ismeretlen számú
1999	500	624	4 625	8 113	12 655	163 258	144 727
2000	490	616	4 781	8 270	13 514	177 632	154 022
2001	472	597	4 918	8 795	14 304	186 604	156 088
2002	467	573	4 759	9 144	15 127	198 691	156 583
2003	440	539	4 858	9 424	15 737	220 997	157 270
2004	421	520	4 903	9 495	16 179	234 524	149 837
2005	426	518	4 823	10 695	19 102	270 389	191 989
2006		900+	4 668		22 440++	294 041	183 795
2007		907+	4 638		24 483++	292 297	203 134

A rendszerváltás után: növekedés és vállalatszám alakulás

Időszak	A szakasz fő jellemzői	GDP évi átlagos növekedés (%)	Ipari termelés Évi átlagos növekedés (%)	A piacra lépők száma
1983–1989	Lassuló növekedés a szocialista rendszer utolsó éveiben	1,5	1,5	Gyorsan nő
1990–1993	Transzformációs visszaesés	– 4,7	– 4,6	Gyorsan nő
1994–2002	Transzformációs fellendülés	3,6	7,5	Gyorsan nő 1998-ig majd lelassul
2003–2008	Besimulás, lassulás	3,1	6,3	Lassan nő

A piacszabályozás

A piacszabályozás körébe sorolunk minden, a piaci szereplők költségeit módosító (növelő vagy csökkentő), általuk **önként, vagy kényszer hatására elfogadott magatartási szabályt, előírást.**

A szabályt hozó, kihirdető, a szabályok betartásáért felelős, megszegőit szankcionáló intézmény többnyire az állam, de ezeket a feladatokat elvégezhetik a piaci szereplők társulásai, illetve a szereplők kihirdetett vagy hallgatólagos megállapodásai is.

A szabályhalmaz egy része **tervezett**, ilyenkor a várt, remélt hatás, a piac működésének megváltoztatása (piacépítés, piacrombolás, a piaci szereplők kijelölése, a belépés feltételeinek meghatározása stb.). Az **egyéb célból hozott**, ám a piaci szereplők költségeit és versenyhelyzetét befolyásoló szabályok, előírások tartoznak a másik részhez.

Alkotmánymódosítás (1989. október 23.)

9.§

- (1) Magyarország gazdasága olyan piacgazdaság, amelyben a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül köztulajdon és a
- (2) A Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát.”

13.§

- (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot.
- (2) Tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben szabályozott esetekben és módon, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.”

(A Magyar Köztársaság Alkotmányából)

Kormányprogram (1990)

„Történelmi feladat a vállalkozási, a gazdasági szabadság helyreállítása. Magyarországnak csak akkor lesz új jövője, ha végre törvényes teret és lehetőséget biztosítunk az ambíció, a tehetség, az egyéni és közösségi kezdeményezés tömérdek lefojtott, elnyomott, kényszerpályára szorított energiájának.”

„Célunk a szociális piacgazdaság megvalósítása, vagyis olyan gazdaság, amelyben a piac nyitottságát szociális és – tegyük hozzá – környezetvédelmi szempontok, a gondoskodó és hosszú távlatokban gondolkodó társadalom elvárásai egészítik ki.”

(Antall József beszédéből, Parlament, 1990. május 22.)

A piacfejlődést befolyásoló fontosabb új törvények, a kormányprogramok végrehajtását segítő rendeletek, programok

- 1989. évi XIII. törvény a gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról
- 1990. évi V. törvény az egyéni vállalkozásról
- 1990. évi VII. törvény az Állami Vagyonügynökségről és a hozzá tartozó vagyon kezeléséről és hasznosításáról
- 1990. évi LXXIV. törvény a kiskereskedelmi, a vendéglátó ipari és foglalkoztatási szolgáltató tevékenységet végző állami vállalatok privatizálásáról (értékesítéséről, hasznosításáról)
- 1990. évi LXXXVI. törvény a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról

A szabályozás átalakításának céljai

- A szocialista tervgazdaság intézményeinek felszámolása
- A piacgazdaság kiépülését, működését biztosítani hivatott állami intézmények létrehozása
- A vállalkozók, a munkavállalók szakmai-érdekvédelmi és piacsabályozási funkciókat is betöltő szervezeteinek megalapításának könnyítése (az egyesülési jogról szóló törvény)
- A vállalat alapítást, a piacra lépést lehetővé tevő, könnyítő szabályozások, törvények

A dereguláció nehézségei

A jogi értelemben vett dereguláció, „a jogi túlszabályozás csökkentését, megszüntetését célzó jogszabályritkítás” eseményeit is át kellene tekintenünk. Itt különösen nehéz lenne elkülöníteni azokat az eseteket, amikor az állam tudatosan átengedte a szabályozást a piacnak, vagy a piaci szereplők társulásainak, azoktól az esetektől, amikor az állam egyszerűen kivonult a szabályozásból – nem kalkulálva vagy tervezve lépései következményeit.

A hatáselemzés nehézségei

Magyarországon csak néhány éve foglalkoznak a jogi szabályozás hatásvizsgálatával. Az 1987. évi XI. törvény ugyan tartalmazott hatáselemzési kötelezettséget meghatározó rendelkezéseket, ám a nemzetközileg elfogadott módszerek bevezetésére és alkalmazására hazánkban csak az Európai Unióhoz történő csatlakozás után, főként a törvény 2007. évi módosítása után került sor. Ezt megelőzően, 2006-ban az illetékes minisztérium kiadott egy tájékoztatót a szabályozási hatásvizsgálatok módszertanáról. Visszamenőleges elemzéssel, például a rendszerváltás első éveiben született jogszabályok hatásvizsgálatával tudomásunk szerint nem foglalkoztak a kutatók vagy az államigazgatásban dolgozó elemzők.

A hatáselemzés nehézségei

Érdekvédelmi és szakmai szervezetek

A szocializmus jellegzetes szervezetei

Termelőszövetkezetek Országos tanácsa

KIOSZ

KISOSZ

SZÖVOSZ

SZOT, ágazati szakszervezetek

MUOSZ

A piacgazdaság jellegzetes szervezetei (új vagy átalakult)

VOSZ
GYOSZ
TDDSZ
LIGA, MSZOSZ
Terméktanácsok

A piacszabályozást jelentősen befolyásoló nemzetközi intézménynek

Európai Unió
Valutalap
Nemzetközi Valutaalap

Irodalom

- Sárközy Tamás (2007): A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga (szubjektív jog /i/történet), HVG-arc Lap és Könyvkiadó Kft, Budapest
- Voszka Éva (2002): A piacteremtéstől a versenyteremtésig – és tovább?, Kézirat, Budapest. 2002, október
- Lányi Kamilla (1999): Az agrárgazdaság átalakulása Magyarországon a kilencvenes években Európa Fórum 9. évf. 1–2. sz. 3–44.)